

בית המשפט העליון

תמצית פסק הדין בבג"ץ 3056/20 ובג"ץ 5920/20

תאריך מתן פסק הדין: 25.3.2021; י"ב בניסן התשפ"א.

שופטי ההרכב: הנשיאה א' חיות; המשנה לנשיאה ח' מלצר; השופט נ' הנדל

בית המשפט העליון קבע היום כי היועץ המשפטי לממשלה מוסמך לערוך הסדר ניגוד עניינים לראש ממשלה וכי הוראות הסדר זה מחייבות אותו ועליו לנהוג על פיהן.

במוקד העתירות עמדה חוות דעת של היועץ המשפטי לממשלה מיום 2.11.2020, שבה נקבע כי לנוכח כתב האישום התלוי ועומד נגד ראש הממשלה עליו להימנע ממעורבות בהחלטות מסוימות הנוגעות: (1) למערכת אכיפת החוק ובתי המשפט; (2) לענייניהם של עדים ונאשמים אחרים במשפטו; (3) לעיסוק בתחומי פעילות מסוימים של משרד התקשורת; (4) להליכי חקיקה ממשלתיים המשפיעים על ההליך הפלילי בעניינו. ראש הממשלה מצידו סבר כי היועץ המשפטי לממשלה אין סמכות לקבוע את המגבלות שיחולו עליו במסגרת מילוי תפקידו כראש ממשלה, ולגישתו הקביעה בדבר קיומו של "עניין אישי" נתונה לו עצמו.

בית המשפט, מפי הנשיאה חיות ובהסכמת המשנה לנשיאה השופט מלצר והשופט הנדל, עמד על כך שהמציאות שבה ראש ממשלה מכהן כאשר תלוי ועומד נגדו כתב אישום בעבירות חמורות מתחום טוהר המידות, היא מציאות חריגה המחייבת הקפדה יתרה על העיקרון האוסר על מי שנושא בתפקיד ציבורי להימצא במצב של ניגוד עניינים. בית המשפט הוסיף וציין כי אחת מהנחות היסוד שעל בסיסן התאפשרה הרכבת הממשלה ה-35 על ידי חה"כ נתניהו, הייתה כי ייערך לו הסדר ניגוד עניינים, וראש הממשלה אף התחייב לכך באופן מפורש במסגרת הדיון בבג"ץ 2592/20 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' היועץ המשפטי לממשלה, שניתן בהרכב מורחב של 11 שופטים. מאז חלפו למעלה מעשרה חודשים, הכנסת ה-23 התפזרה והתקיימו בחירות לכנסת ה-24, אך למרות שלאורך חודשים לא מעטים התקיים דין ודברים בין ראש הממשלה ובין היועץ המשפטי לממשלה בנושא זה, לא עלה בידם לגבש נוסח מוסכם וכעת ראש הממשלה כופר בסמכותו של היועץ לגבש את ההסדר האמור.

בהסתמכו על ההלכה הנוהגת בעניין זה מימים ימימה – שב בית המשפט וקבע כי היועץ המשפטי לממשלה הינו הפרשן המוסמך של הדין עבור הרשות המבצעת, וחוות דעתו מחייבת את הממשלה וחבריה כל עוד בית המשפט לא פסק אחרת. בכל הנוגע לחוות דעת בדבר ניגוד עניינים קבע בית המשפט כי היועץ המשפטי לממשלה מוסמך לגבש חוות דעת בתחום זה עבור שרי הממשלה וראש הממשלה בכללם וכי מסקנה זו מתחזקת בהינתן העובדה כי מדובר בתחום המצוי בליבת תפקידיו של היועץ המשפטי לממשלה, כמי שפועל להגנה על שלטון החוק. בית המשפט הוסיף וקבע כי כפירה בסמכות היועץ בהקשר זה כעת

מנוגדת להתחייבויותיו והצהרותיו הקודמות של ראש הממשלה בפני בית המשפט וכי בעבר אף נהג ראש הממשלה על פי הסדרי ניגוד עניינים שנערכו לו על-ידי היועץ המשפטי לממשלה בנושאים אחרים.

המשנה לנשיאה הוסיף כי תיק זה מדגים שוב את הצורך באימוץ דו"ח ועדת שמגר לגיבוש כללי אתיקה לחברי הממשלה.

חרף עמדתו ביחס לסמכות היועץ וביחס למעמדה של חוות דעתו, ראש הממשלה הסכים לקבל על עצמו את מרבית המגבלות שנקבעו בהסדר, למעט שלוש: האחת – נוגעת למעורבותו בנושאים הקשורים לשיטת מינוי בכירי מערכת אכיפת החוק ומעמדם; השנייה – לבחירת שופטים לבית המשפט העליון; והשלישית – למנגנון שלפיו תובטח הימנעותו מעיסוק בעניינים של עדים ונאשמים במשפטו. בית המשפט דחה את שתי ההסתייגויות הראשונות, אך קיבל את עמדת ראש הממשלה לפיה הימנעותו ממעורבות בעניינים האישי של נאשמים ועדים במשפטו תחול רק מקום שבו הוא – או מי מהגורמים שמונו על מנת לסייע לו בהקשר זה – אכן ידעו בפועל כי אותו עניין נדון בפני אחד ממשרדי הממשלה.

בית המשפט דחה את טענת העותרים לפיה יש להחיל מגבלות מסוימות שקבע היועץ בהסדר ניגוד העניינים גם על השר לביטחון פנים, וציין כי הסדר ניגוד עניינים הוא הסדר אישי במהותו הנערך עבור אדם ספציפי – ובמקרה זה עבור ראש הממשלה – ולא ניתן להחילו באופן אוטומטי על אחרים אך בשל זיקתם הפוליטית לראש הממשלה. בית המשפט הוסיף עם זאת כי היועץ המשפטי לממשלה הודיע לשר לביטחון פנים וליתר השרים הנוגעים לעניין כי עליהם להימנע מלעמוד בקשר עם ראש הממשלה בכל הנוגע לנושאים המפורטים בחוות הדעת, שבהם מנוע ראש הממשלה מלעסוק.

לבסוף, על רקע העיכוב במינויים של בכירים רבים בשירות הציבורי הממתינים לאישור הממשלה, קבע בית המשפט כי בכפוף לכללים החלים על ממשלת מעבר, מוטלת על הממשלה החובה להשלים מינויים אלה במהירות הראויה.